

راهکارهای برون رفت از آسیب های سلطه فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان

مسعود باقری^۱، شهلا معظمی^۲، آذر علی نژاد^۳، سید مهدی منصوری^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۸

چکیده

ظهور فناوری های جدید سبب گسترده شدن و پیچیدگی پدیده جنایی گردیده است. امروزه شکل گیری فضای مجازی که به مدد اینترنت جهانی منجر به گستره شدن و تغییر شکل فضای اجتماعی و فرهنگی گردیده است شرایط جدیدی را به وجود آورده است که مستلزم آن است که دانش جرم شناسی نیز در مواجهه صحیح با آن وارد فضای جدید گردد. این شرایط در خصوص اطفال و نوجوانان و آسیب هایی که آنان در تعامل با فضای مجازی با آن مواجه خواهند شد، جوانب متفاوت و بااهمیتی دارد. در این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی به شرایطی که منجر به سقوط ارزش ها و فراگیری الگوها و رفتارهای بزهکارانه جدید در محیط اینترنت می گردد خواهیم پرداخت. همچنین آثار فقدان کنترل مناسب، ظهور خرده فرهنگ های متعارض اینترنتی که موجب شکاف فرهنگی می گردد، تضادها، القای فقر اقتصادی و شکل گیری رقابت در فضای اینترنت و نهایتاً قابلیت های ویژه خود محیط اینترنت و چگونگی تاثیر آن بر رفتارهای اطفال و نوجوانان مورد بررسی قرار می گیرد. هدف از این پژوهش بررسی و تبیین تأثیر الگوبرداری از شبکه های مجازی در بزهکاری اطفال و نوجوانان و ارائه راهکارهای متناسب در مقابله با کارکردهای منفی آن می باشد. نتایج نشان می دهد پیشگیری اجتماعی خصوصاً در شکل جامعه مدار که محیط های گوناگون را به یاری می طلبد، از مهمترین راهکارهای مقابله با تاثیرات منفی فضای مجازی است.

کلید واژگان: بزهکاری، فضای مجازی، اطفال و نوجوانان، آسیب های اجتماعی.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

^۲ دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران (نویسنده مسؤل) masoudbagheri@gmail.com

^۳ استادیار گروه معارف اسلامی و حقوق دانشگاه ولی عصر رفسنجان

^۴ استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

بیان مسئله

عصری که در آن قرار داریم، عصر ارتباطات و عصر سلطه پدیده فضای مجازی بر زندگی انسان ها است. بی گمان برنامه های رادیویی و تلویزیونی موفق گشته اند افکار و عقاید انسان های بی شماری را دستخوش تغییر سازند. فضای مجازی به عنوان یکی از ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزش های فرهنگی و اجتماعی، در رفتار اطفال و نوجوانان و تغییر رفتار اجتماعی آنان دارای نقش مهمی است.

بسیاری از تکنولوژی هایی که بشر با پیشرفت علم به آن ها دست پیدا می کند در کنار رفاه و مزایایی که به ارمغان می آورند آسیب هایی را نیز به همراه دارند که فضای مجازی نیز از این قاعده مستثنی نیست. آنچه بیشتر کودکان و نوجوانان را شیفته این فضا می کند، فناوری مدرن اینترنت که دسترسی سریع به اطلاعات، ارتباط کم هزینه و بی حد و مرز با سرتاسر دنیا و نیز وسایل دسترسی پیشرفته است (علوی، ۱۳۹۷، ۲). به همین دلیل است که بسیاری از دانش پژوهان، متفکران و مصلحان اجتماعی عصر حاضر را با نام های متفاوتی چون ((عصر تکنیک))، ((عصر ارتباطات))، ((دهکده جهانی)) و رهبری از راه دور نامیده اند (حیدری و همکار، ۱۳۹۶، ۵).

جرم و پدیده مجرمانه همواره برای جامعه بشری خطرناک بوده. شیوع جرائم ناشی از جرائم مربوط به فضای مجازی در حوزه های مختلف اجتماعی موجب بروز آسیب ها و خسارات متعددی در جامعه می گردد. (مسعودیان، ۱۳۹۶، ۱۰).

شبکه های اجتماعی مجازی را می توان بدین شکل تعریف نمود: ((خدمات مبتنی بر وب که به اشخاص اجازه ی ساختن پروفایلی عمومی یا نیمه عمومی درون سیستمی محدود شده، ذکر فهرستی از دیگر کاربران که با ایشان در ارتباط می باشند، گذر و مشاهده از فهرست افرادی که با ایشان در ارتباط است و سایرین را می دهد)) (انصاری و همکار، ۱۳۹۲، ۱۱۸). پژوهش ها حاکی از آن است که ((شبکه های اجتماعی بر امنیت اخلاقی اثر می گذارد)) (کرامتی معز و چاووشی، ۱۳۹۷، ۱۰۹)؛ به همین دلیل شبکه های اجتماعی محیط جدیدی ایجاد کرده که نمی توان نقش آن را در زندگی نوجوانان نادیده انگاشت.

۱- گرایش سنجی نوجوانان به شبکه های اجتماعی مجازی

کاربران اینترنت در دنیای مجازی با طرق مختلف زندگی جدید جهانی آشنا می گردند. اشخاص و به خصوص نوجوانان در این فضا جهت عبور از مرزها احتیاج به گذرنامه ندارند، لذا به آسانی در بازار فرهنگ های متنوع حضور پیدا می نمایند و در اوج آزادی هر فرهنگی را که بخواهد انتخاب می نمایند.

۱-۱- کنجکاوی در خصوص موضوعات جنسی در شبکه های اجتماعی مجازی

با پیدایش اینترنت و شبکه ها و گروههای اینترنتی، دنیای فعلی با آسیب های فرهنگی و اجتماعی نوپایی روبرو گشته است. از جمله این معضلات می توان به ((ناامیدی در خصوص آینده، دوری از معنویات، سست گشتن بنیان های خانوادگی، ایجاد شکاف ارزشی میان پدر و مادر و فرزندان، بحران هویت، تجمل گرایی، اعتیاد، تغییر الگوها، اختلال در رفتار اجتماعی، بحران ارزشی، دوری از ارزش های دینی، تعرض خانوادگی و تمایل به انحراف و ابتدال اخلاقی در گزینه جنسی اشاره کرد)).

هر چند در زمان فعلی رشد قابل ملاحظه تکنولوژی مسببات آسایش و رفاه خانواده ها را مهیا کرده است، در عین حال می تواند به مثابه عاملی تهدید کننده برای خانواده ها تلقی گردد، خصوصیات ویژه شبکه های اجتماعی مجازی از جمله ((محتوای تحریک آمیز، سهولت دسترسی، سادگی و آسودگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، به صورت کلی سبب استقبال بزرگ کودکان و نوجوانان در همه ی دنیا گشته است (کاپلان، ۲۰۰۲، ۵۵۲)

ماهیت ویژه شبکه های اجتماعی مجازی، فرع استفاده در خلوت و افزون بر آن نبود نظارت پدر و مادر، کودک و نوجوان را به سوی استفاده از شبکه عظیم مجازی متمایل ساخته سبب ایجاد عوارض زیادی گشته است. ((هر اندازه توجه به تربیت جنسی فرزندان کمتر بوده و از سوی دیگر دسترسی ایشان به تصاویر و مطالب پورنوگرافی بیشتر باشد خطرات آن نیز افزایش می یابد. به صورتی که همکما بر این باور است، پدر و مادر به دلیل مسائل اخلاقی به تربیت جنسی فرزندان خود توجه مطلوبی نداشته و فرزندان اطلاعات خود را از راه تجربیات خود و یا دوستان کسب می نمایند)) (هکما، ۲۰۰۴، ۵۲۱)؛ علاوه بر آن تورکل بر این باور است، در ارائه آگاهی های جنسی برای نوجوانان باید کمی زودتر از هنگامی که او با مسائل ذکر شده به شدت درگیر می گردد، شروع شود (تورکل، ۲۰۰۴، ۵۳-۴۱). تاکی بر این باور است ((پسران بیش از دختران از شبکه های اجتماعی مجازی، جستجوی اطلاعات و پورنوگرافی استفاده می کنند و دختران نظر به اعتماد کمتری که به شبکه دهی مجازی دارند، به ایجاد ارتباط عاشقانه و عاطفی علاقه مند تر می باشند)) (تاکی، ۲۰۰۱، ۳۶). افزون بر آن در حوزه هویت جنسی ((عموماً دانش آموزان پسر خود را دختر معرفی می کنند و این حالت در دختران بیشتر به وقوع می پیوندد)) (سولر، ۲۰۰۷، ۵۴).

یکی از مهم ترین خطرات استفاده دانش آموزان از شبکه های اجتماعی، بازدید از سایت های پورنو و خواندن هرزه نگاری هایی می باشد که به آسانی از راه این شبکه ها در دسترس اشخاص قرار می گیرد. در پژوهش های

انجام پذیرفته در این حوزه در آمریکا، ((صرفاً در یک ماه ۷۲ میلیون نفر از سایت‌های هرزه‌نگاری بازدید کرده‌اند که بالاترین بازدید کننده از این سایت‌ها را کودکان ۱۲ تا ۱۷ سال تشکیل می‌دادند)) (فمیلی سیف مدیا، ۲۰۰۵، ۱۸).

به اعتقاد هامیل، ((دختران نوجوانی که در معرض شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه پورنوگرافی قرار می‌گیرند، در سنین پایین‌تری بکارت خود را از دست می‌دهند و بر اساس نظر وی نوجوانان ۱۲ تا ۱۷ سال که از این موضوعات در شبکه‌های اجتماعی بازدید کرده‌اند، خیلی سریع از دیگران ارتباط جنسی برقرار نموده و دچار مشکلات بسیاری از جمله بیماری‌های مقاربتی و حاملگی ناخواسته می‌گردند (هامیل، ۲۰۰۸، ۳۴۵).

نتیجه پژوهش‌های وندن بوش و سایرین، در مورد تبیین نقش پورنوگرافی اینترنتی در عملکرد جنسی نوجوانان حاکی از آن است که موضوع مذکور در وهله‌ی نخست در ده سال اخیر افزایش پیدا نموده و از دیگر سو آثار منفی نظیر ارتباطات منفی و اعتیاد به پورنوگرافی را به دنبال داشته است (وندن بوش و سایرین، ۲۰۱۶، ۳۴۲).

نحوه دیدگاه نوجوان در خصوص مسائل جنسی بستگی به رفتار و واکنش‌های پدر و مادرش در دوران کودکی دارد. نوجوانان در آغاز دوران نوجوانی به دلیل کنجکاوی قصد دارند در خصوص رشد جسمی بدن خود و اعضای تناسلی و مسائل جنسی اطلاعات کسب نمایند و حتی بفهمند که آیا شرایط جنسی و جسمی اش طبیعی است یا نه. این کنجکاوی در خصوص مسائل جنسی در سنین پائین، اصلی‌ترین تمایل به هرزه‌نگاری است. اشخاص حتی تا سن ۱۸ سالگی اطلاعات مدونی و درستی در خصوص مسائل جنسی خود نمی‌گیرند و این اطلاعات در حد مسائل دوران بلوغ آن‌هم توسط معلمین باقی می‌ماند. در صورتی که نوجوان در اوج فشار جنسی است و رویدادهای جنسی را حس می‌نماید، به جز دوستان خود به دنبال منابع دیگری می‌گردد و این منابع در صورتی فراهم نگردد به سراغ محصولات هرزه‌نگاری می‌رود.

لذا با پیدایش اینترنت جهان در صدد سرعت بخشیدن به ارتباطات خود بوده است و در این میان و شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز رونق بالایی پیدا نمود. شبکه‌هایی برای ارسال و ارتباط و دریافت تصویر، متن، صدا و افزون بر آن مشاهده و صحبت نمودن با یکدیگر در این فضا توسعه پیدا نمود. میزان گشت و گذار مردم در فضای مجازی افزایش یافت و هرچند اشخاص جهت سهولت کارهای خود نیز وابستگی بسیاری به اینترنت پیدا کردند. لیکن در این میان به همان میزان که دسترسی به محتوای مثبت سریعتر و بیشتر گشت؛ دسترسی به محتوای غیر اخلاقی و منفی نیز افزایش پیدا نمود. به صورتی که در حال حاضر هر شخصی که به اینترنت و

نوع کار با آن آشنایی دارد به آسانی می تواند محتوای غیر اخلاقی را بازدید کند. مشکل گروه ها و شبکه های اجتماعی مجازی نیز به این مقوله افزوده گشته و در جنبه های مختلف آغاز به کار کردند.

۱-۲- فراغت در شبکه های اجتماعی مجازی

گذراندن اوقات ((فراغت آنلاین در کلیه ی سبک های فراغتی، تداوم تجربه های فراغت غیر آنلاین است)) (پاک سرشت، ۱۳۸۵، ۱۵۱)؛ کاربرد اینترنت بر رفتارهای فرهنگی و فراغتی سرگرم کننده (و فعالیتهای فراغتی اجتماعی و روابط دوستانه)، تاثیری ترغیب کننده داراست.

ساعات فراغت دانش آموزان بسیار زیاد بوده و قسمت بیشتر آن صرف ماندن در خانه و استفاده از اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی می گردد ((تبیین و تحلیل روایی فراغت نسل جوان با تاکید بر رسانه های نوین حاکی از آن است که ((تجربه رسانه ای فراغت، موجب تضعیف ارتباطات حقیقی و انتقال ارتباطات به درون شبکه های سایبری می گردد (رضایی و محمدی، ۱۳۹۳، ۱۸۱)).

بر اساس یافته های نای وار برینگ ((هر چه میزان استفاده از اینترنت افزایش پیدا می نماید، مدت زمان اختصاص پیدا نموده به فعالیتهایی نظیر خرید از مغازه ها و تعامل با ترافیک و سفرهای درون شهری به این منظور کاهش پیدا نموده و در حقیقت مدت زمان سپری گشته ی اشخاص با انسانها (روابط انسانی) کاهش پیدا می نماید (نای، ۲۰۰۲، ۲۷۵)؛ و پیچ و جوار نو و پچ نیز بر این باورند ((بخش غالب اوقات فراغت کودکان و نوجوانان، صرف اینترنت و حضور در فضای مجازی گشته و به مدت صرف فعالیت های فرهنگی میگردد)).

۱-۳- اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی

این قبیل اعتیاد نیز همچون اعتیاد سنتی و مرسوم، شخص معتاد را از خانواده و اطرافیانش دور گردانده و ضمن تضعیف داشته ها و استعدادهای وی، او را به عنصری مخرب در جامعه مبدل می گرداند؛ به همین خاطر بعضی اندیشمندان این حوزه تصریح نموده اند که اعتیاد به شبکه اینترنت می تواند سبب تخریب سلامت، روان و روح آدمی یا به تعبیری کاربران گردد (گرینفیلد، ۱۳۸۴، ۵۰)؛ خانواده به مثابه یک سیستم اجتماعی فرهنگی دائماً با تقاضای تغییر روبه رو است و آنچه به این تقاضا دامن می زند تغییرات زیستی- روانی- اجتماعی اعضای خانواده و تغییرات ناشی از سیستم اجتماعی است که خانواده در بستر آن قرار دارد. یکی از تغییرات موثر بر خانواده تکنولوژی ارتباطی می باشد. ((اینترنت به سرعت به یکی از ابزارهای مهم در زندگی بشر مبدل گشته و یکی از استرس ها در این بخش مربوط به اشخاصی است که مبتلا به اعتیاد به اینترنت و شبکه های مجازی بوده و از آن به شکل لجام گسیخته استفاده می نمایند (لو و سایرین، ۲۰۱۱، ۷۰۲)).

از آنجایی که دانش آموزان اکثراً به شبکه‌های اجتماعی مجازی علاقه‌مند می‌باشند، نسبت به گروه‌های دیگر بیشتر از اینترنت استفاده می‌نمایند؛ مهمتر از آن که نوجوانان مبتلا به اعتیاد به اینترنت، میزان استفاده از اینترنت از پدر مادرانشان مخفی می‌نمایند. هرچند آماری در حوزه اعتیاد به اینترنت در میان دانش آموزان ایرانی وجود ندارد، لیکن نظر به گزارش لیموس و سایرین در حوزه افزایش اعتیاد به اینترنت توأم با افزایش ضریب نفوذ، میزان شیوع آن در کشور روند فزاینده‌ای در پیش دارد).

این باور که عوامل خانوادگی نقش مهمی در شروع و تشدید اعتیاد به اینترنت در دانش آموزان بازی می‌نمایند، منبع تحقیقات تجربی قابل توجهی بوده است و چنانچه گونماک اشاره نموده اند ((اعتیاد به اینترنت فقط مشکل یک شخص نیست، بلکه مشکلی است که خانواده مسئول آن می‌باشد و این مشکل به سبب پیامدهایش خانواده را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد (گوناک، ۲۰۱۳، ۱۹۷).

۴-۱- ارضای نیازهای روانی

دانش آموزان از آن جهت شیفته یک شیء یا فرد یا فعالیتی ویژه می‌گردند که نیازی را در ایشان ارضا نماید. بر این نظریه اشخاص با گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی تا حد بسیاری نیازهای خود را برآورده می‌نمایند. نظیر آنکه دانش آموزان با جستجو در ابعاد فنی شبکه‌های مجازی، توانایی بالقوه‌ی ذهنی خود را ابراز می‌نمایند یا با ابعاد گوناگون شخصیت خود که قبل از این پنهان بوده آشنا می‌گردند. عقاید و نیازهای هنری خود را ذکر و اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا می‌نمایند.

از طرفی شبکه‌های اجتماعی محملی جهت فرار از حقیقت و وسیله‌ای جهت ارضای نیازهای روانی می‌باشد. همین امر یعنی واقعیت‌گریزی و گرایش به ارضای روحی در فضای مجازی آن زمان که دانش آموز را در تخیل غرق می‌نماید بزه دیدگی را نیز به وجود می‌آورد؛ رشد خیالبافی و قرار گرفتن در دنیای فانتزی نیز سبب می‌گردد تا دانش آموز در تضاد با شخصیت حقیقی خود قرار بگیرد.

۵-۱- پاسخ به نیازهای بلوغ زودرس

در دوره نوجوانی اشخاصی که به بلوغ زودرس مبتلا می‌گردند؛ به روابط عاشقانه و صمیمانه به خصوص با جنس مخالف علاقه دارند؛ به دنبال یک همراه و رفیق و افزون بر آن گروه‌های جدیدی می‌باشند که بتوان نیاز به داشتن روابط صمیمانه و نیاز به تعلق داشتن را ارضا کنند. شبکه‌های اجتماعی مجازی این امکان را به ایشان می‌دهد تا با عضویت در گروه‌های بحث و شبکه‌های اجتماعی، با اشخاص جدیدی دوست و آشنا گردند و از وابستگی خود به والدین بکاهند. این شرایط یعنی بلوغ زودرس دانش آموز نسبت به هم سن و سالانش، احتمال

جدایی وی از دوستان هم سن و پیوستن به افرادی که احساس می نماید حس مشترکی با ایشان دارد، بسیار خطرناک و آغاز یک پروسه ی بزه دیده گشتن می باشد.

۱-۶- اضطراب از رویارویی حضوری

در اکثر پژوهش ها بر ((ارتباط میان اضطراب اجتماعی، هراس اجتماعی و کم رویی با تمایل به استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی رابطه ی مستقیم و مثبت یافته اند)) (رستگار صولتی، ۱۳۹۴، ۶۸)؛ در حقیقت مطالعات نشان از آن می باشد که اشخاص مبتلا به اضطراب اجتماعی در حین ارتباط آنلاین احساس راحتی بیشتری می نمایند. این اشخاص تعامل آنلاین را جهت حفظ گمنامی و دوری از شرکت در تعاملاتی که ترس از ارزیابی سایرین توسط مشاهده وجود دارد، آسانتر یافته اند. این گروه از دانش آموزان از یک جهت به دلیل آن که تجربه و شناخت کافی از یک ارتباط اجتماعی را ندارند و از دیگر سو به دلیل آن که تنها بستر ارتباطی خود را شبکه های اجتماعی مجازی تلقی می نمایند، رابطه ی مجازی عمیقاً عاطفی و احساساتی را ایجاد کرده و شیفته ی طرف رابطه می شوند؛ همین مسئله امکان سوء استفاده طرف مقابل و بزه دیده شدن در شبکه های اجتماعی مجازی را به مراتب تقویت می نماید.

۲- راهکارهای مقابله با کارکردهای منفی فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان

باور عمومی بر آن است که توسعه برنامه های اجتماعی همچون آزمایش ها و مراقبت های قبل از ازدواج، بالا بردن سطح آموزش و پرورش، برقراری و کمک هزینه های خانوادگی و روان درمانی گروهی و فردی، خانواده درمانی، اصلاح رفتار، کارآموزی، ایجاد تفریح های سالم، بالا بردن روحیه جمعی میان اطفال و پرهیز از فردگرایی و گوشه گیری و مطالعه کتاب و چندین عوامل دیگر، متناسب ترین راه جهت پیشگیری از ارتکاب بزهکاری اطفال و نوجوانان هستند. در ادامه نکاتی به مثابه راهکار های پیشگیری و رویارویی با زمینه های بروز ارتکاب بزه و جرم، به شکل خلاصه بیان می گردد.

۲-۱- ایجاد تفاهم و دوستی میان والدین

تفاهم و دوستی والدین سبب اطمینان و آسایش خاطر کودکان و نوجوانان در خانواده می گردد. از زمانی که نوزاد چشم به جهان باز می کند، به لبخند، محبت، نگهداری و مواظبت محتاج است. به همین خاطر، اگر

در مواردی مشکل و مسئله ای در روابط والدین پدید آید، لازم است این مسائل را نزد فرزندان آشکار نمایند یا احیاناً یکی در غیاب دیگری به بدگویی و انتقاد از طرف مقابل نپردازد. پس، باید در روابط خانواده کوشش گردد با گذشت و سازش روابط عمومی صمیمانه روز به روز بر مستحکم ساختن کانون خانواده و جلوگیری از انتظارهای نامعقول و سخت گیری، از به سردی گراییدن روابط خانواده و از بین رفتن صمیمیت و درگیری جلوگیری کرد که به جز آن، نخستین افرادی که ضربه می بینند فرزندان معصوم و بیگناه می باشند. ناسازگاری محیط خانواده، کودکان و نوجوانان را تحت تأثیر قرار می دهد. اگر اختلاف های پدر و مادر به جدایی و طلاق منتهی شوند و طفل از محبت و توجه والدین یا یکی از ایشان محروم گردد، از محیط زندگی گریزان و اساساً افسرده و سرد خواهد گشت و این وضع وی را به مسیر انحراف، بزهکاری و لغزش می کشاند.

۲-۲- همبازی گشتن با کودک و نوجوان

پدر و مادر باید امکان استراحت، سرگرمی و تفریح سالم را برای فرزندانشان مهیا نمایند. شرکت در مسابقات ورزشی، رفتن به بوستان ها و ترتیب دادن مسافرت های دسته جمعی، رفتن به باشگاه های ورزشی و تفریحی، فرهنگی و مجامع آموزشی دینی و آموزش تعالیم و آموزه های دینی می توانند از ظهور و بروز بزهکاری جلوگیری نمایند. ورزش و تفریح با کودکان و نوجوانان همیشه شادی آفرین و لذت بخش است.

۲-۳- دوری از رقابت در جلب محبت فرزندان

والدین بخواهند فرزندان ایشان در کنارشان بمانند و مسائل ساده سبب قطع ارتباط روحی ایشان نگردد، باید بتوانند ارتباطی صمیمانه با فرزندان خود داشته باشند. افزون بر آن وجود ارتباط صمیمانه بین پدر و مادر و فرزندان محیط خانه را به پناهگاهی امن و عاطفی برای فرزندان مبدل می گرداند که ایشان می توانند در آن احساس امنیت کرده و آرام بگیرند. اگر محیط خانواده برای اعضای آن یک محیط دوستانه باشد و فرزند بتواند در مواقع حساس که با یک بحران روحی مواجه می گردد، موضوع را با پدر و یا مادر خود مطرح نماید، به صورت قطع از اکثر انحراف ها که در سر راه نوجوانان قرار می گیرند، جلوگیری خواهد گشت.

۲-۴- پرورش حس اعتماد به نفس

از دست دادن اعتماد به نفس سبب فلج گشتن روح و فکر آدمی می گردد، وی را از خود مایوس و متکی وابسته به سایرین به بار می آورد، پدر و مادر در عوض آنکه همواره بر روی نقاط ضعف فرزند خود انگشت بگذارند و بخواهند از راه سرزنش وی را اصلاح نمایند، باید در کنار نقاط ضعف بیشتر به نقاط مثبت و امتیازهای وی توجه نمایند و در این حوزه وی را تشویق و تایید کنند تا اعتماد به نفس وی بیشتر و بیشتر گردد. توجه به نقاط مثبت سبب ایجاد و اعتماد نسبت به والدین و ایجاد ارتباط عاطفی و روحی با ایشان می گردد.

۲-۵- حفظ شخصیت فرزندان

جوانان و نوجوانان دوست دارند که شخصیت شان مورد احترام و توجه واقع شود و به همین علت به اشکال گوناگون به ابراز شخصیت می پردازد. اگر روزی دست به خطا زد، تلاش می نماید که آن را از نگاه سایرین پنهان نماید تا خوار نگردد، از این جهت شایسته است:

نخست آنکه، از هر عملی که سبب خدشه دار نمودن کرامت و عزت فرزندان می گردد، پرهیز نمایم، تحقیر، اهانت، استعمال الفاظ طعن آلود، سرکوفت زدن، شکست ها را به رخ وی کشیدن، سرزنش بی جا و ... پرهیز کنیم، چرا که این موارد عواملی می باشند که سبب از بین رفتن احساس شخصیت در فرزندان می گردند. دوم آنکه، در صورتی لازم باشد که خطایی را بخواهیم به شکل مستقیم یادآوری نمایم، بهتر است این تذکر به شکل آشکار و علنی در حضور سایرین نباشد و یا اگر فرزند خودش عذرخواهی نمود، باید عذر وی را به آسانی قبول نمود.

۲-۶- مشورت با فرزندان

مشورت مذکور موجب می گردد: نخست آنکه، ایشان احساس نمایند که در خانواده ی مهم، مفید فایده و قابل اعتماد تلقی می گردند؛ از همین رو آنچه را که در دل دارند، با پدر و مادر خود در میان بگذارند و همین مسئله موجب ظهور همدلی و صمیمیت در خانواده باشد.

دوم آنکه، اگر فرزندان مورد مشورت قرار گیرند، این مسئله موجب می‌گردد که پدر و مادر تدریجاً راه روش فکر نمودن و تصمیم‌گیری را به ایشان آموزش دهند؛ این در صورتی است که بعضی از اشخاص علیرغم برخورداری از تحصیلات عالی، در تصمیم‌گیری بسیار عاجزند و در زندگی خانوادگی و اجتماعی با مشکل‌های جدی مواجه می‌گردند. این قبیل اشخاص افرادی هستند که در محیط خانوادگی به درستی پرورش پیدا ننموده‌اند.

۲-۷- ابراز محبت و مهر به فرزندان

بایست فرزندان را از محبت و مهر سیراب نمود. محبتی که فرزندان در خانواده شاهد آن هستند، سبب آرامش روانی می‌گردد و همین آرامش روان ایشان را از تمایل به اکثر لغزش‌های اخلاقی دور می‌گرداند. البته باید یادآوری کرد که تاکید بر محبت به معنای افراط نیست محبت باید چنان باشد که: نخست آنکه، فرزندان بیش از حد وابسته بار نیایند و بتوانند در غیاب پدر و مادر روی پای خود بایستند و همواره خود را محتاج توجه و کمک ایشان نبینند. دوم آنکه محبت افراطی سبب می‌گردد که فرزند از خود راضی، پر توقع داری بار بیاید زمانی که وارد اجتماع می‌گردد چون توقع‌های وی برآورده نمی‌گردد، مایوس و سرخورده و افسرده می‌شود. در همین مورد، افزایش مراکز خدمات روانشناختی و مشاوره و ارتقای سطح فرهنگی عمومی برای مراجعه به این قبیل مراکز در کلیه مقاطع زندگی، به ویژه در دوران بحرانی کمک موثری جهت مصون نگه داشتن اشخاص در مقابل ارتکاب بزهکاری و اعمال مجرمانه تلقی می‌گردند (زواره و عزیز، ۱۳۹۵، ۴۶).

نتیجه‌گیری

جوانان و نوجوانان قسمت مهمی از سرمایه انسانی جامعه را تشکیل می‌دهند، تغییرات فرهنگی-اجتماعی این نسل از این ظرفیت برخوردار است که منشأ دگرگونی‌هایی در سایر سطوح جامعه باشد. به همین دلیل، شناخت آن که چطور از قابلیت‌های اینترنتی و موبایل استفاده می‌نمایند و از آن تاثیر می‌پذیرند، به یک دغدغه مهم مبدل می‌گردد.

حجم آسیب‌های پنهانی که از طرف پدیده‌های نوظهور بر جوامع وارد گشته و می‌گردد کم نمی‌باشد و ضرورت پرداختن به مساله مذکور احساس می‌گردد. به صورت یقین استفاده بسیار از اینترنت بحران‌ها و معضلات جسمی و روحی خاصی را توأمان دارد که اگر به موقع تشخیص و بدان پرداخته نگردد می‌تواند

سلامت روانی جامعه را با چالش‌های جدیدی مواجه نماید. از سوی دیگر آن که اینترنت یک رسانه بی‌همتا است که دارای قابلیت‌های (ویدئو، متن، شنیداری-دیداری) است و برای نوجوانان و جوانان اهمیت زیادی دارد. بعد از تبیین قانون جرایم رایانه‌ای موجود به نظر می‌آید مقرراتی که بتواند با این جرائم برخورد کند حداقلی بوده و صرفاً نیاز امروز را برطرف می‌نماید. بنابراین با پیشرفت این فناوری باید تدابیری اندیشید که مطالعات حقوقی و اخلاقی در این خصوص نیز متناسب با آن گسترش پیدا نماید و دولت‌ها باید قوانین خود را با جرایم رایانه‌ای متناسب کنند. آنچه از ملاحظات اجتماعی، اخلاقی و حقوقی جرایم رایانه‌ای به دست می‌آید آن است که باید بر شناخت مسائل اخلاقی و حقوقی شهروندان در فضای سایبر تاکید نمود و عنوان داشت حفظ حقوق معنوی پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای یا حق مالکیت معنوی، ترویج اطلاعات پاک و سالم، اعتماد سازی در محیط سایبر، ایجاد اصل انکارناپذیری و جلوگیری از انتشار غیرمجاز داده‌های متنی، تصویری، صوتی، پورنوگرافی در فضای مجازی و حفظ امنیت داده‌ها و شبکه‌های موردی می‌باشند که در محیط سایبر باید پیاده سازی گردند تا اخلاق دینی و انسانی به منظور نظم اجتماعی و عنصری روانی مهم بر اشخاص، جامعه و حاکمیت تضمین گردد.

ارتباط از راه فضای مجازی در سال‌های اخیر جایگاه قابل ملاحظه‌ای در میان نسل جوان جامعه ما پیدا نموده است. شبکه‌های اجتماعی در ابعاد گوناگون زندگی اشخاص (اجتماعی و فردی) اثرگذار هستند در شکل‌دهی به هویت دارای نقش‌اند و حتی روی ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی جوامع هم اثرگذار می‌باشند. در زمان فعلی نظر به نقشی که تاکنون در ابعاد گوناگون زندگی دارا بوده‌اند، نمی‌توان آنها را نادیده انگاشت. امروزه اینترنت ابزاری مناسب جهت توسعه اندیشه‌ها و افکار بشری تلقی می‌گردد به شرط اینکه در راه درست استفاده گردد. اشخاص باید جهت ورود به جهان مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات اجتماعی و مالی نگردند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری خانواده‌ها و جوانان نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه اول اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و توجه پدر و مادر به رفتار فرزندان خیلی مهم است و جهت جلوگیری از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها پدر و مادر باید تا حدودی به فناوری‌های روز جهان مسلط باشند و اطلاع داشته باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در سبک فکری ایشان است و زمانی که بنیان فکری و شخصیت ایشان به شکل نادرست بگیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی اشخاص و محیط امن خانواده باز می‌گردد. پس چنانچه خانواده نسبت به طرق نوین ارتباط با

فرزندان خود شناخت و آگاهی لازم و کافی را داشته باشند، از انجام اکثر جرایم و ارتباطات پنهانی ایشان جلوگیری به عمل می‌آید.

شبکه‌های اجتماعی به علت غالب بودن فضای گپ و گفت و گو و از سوی دیگر ریشه دار بودن فرهنگ گفتمانی در کشورها نتوانسته‌اند بیش از دیگر رسانه‌های مجازی، مورد ملاحظه‌اند و استفاده از آن‌ها رو به فزونی است. این شبکه‌ها نظیر دیگر شبکه‌های ارتباطی می‌توانند در راستای منفی و مثبت به کار گرفته گردند. شبکه‌های اجتماعی مجازی فواید بسیاری دارند، لیکن آسیب‌های ناشی از آن همچنان گریبانگیر جوانان و نوجوانان و به صورت کلی جامعه و خانواده‌ها گشته است. از جمله کارکردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی، ترویج و شکل‌گیری سریع اخبار و شایعات، تبلیغات ضددینی و القای شبهات، نقض حریم خصوصی اشخاص، انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع، بحران هویت، اعتیاد به شبکه‌ها و آسیب‌های روانی و سیاسی است. شبکه‌های اجتماعی در بعد روانی سبب انعطاف‌پذیری هویتی و شکل‌گیری هویت مجازی جدید می‌گردد و در بعد سیاسی سبب تضعیف دولتهای ملی و اشاعه اطلاعات سیاسی و کاهش مشارکت سیاسی اشخاص و گروه‌ها می‌گردد. از جمله این راهکارها جهت پیشگیری از آسیب‌ها، مقابله با ایجاد و نشر شایعه‌های برانداز، قانونمند نمودن مقابله با جرایم سایبر، توسعه شبکه‌های مجازی بومی و آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها، کنترل و مراقبت پدر و مادر، اولیای مدرسه و دوستان و همسالان است. افزون بر آن سازمان‌های گوناگون به خصوص صدا و سیما با آموزش و آگاه‌سازی مردم در کاهش آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها دارای نقش می‌باشند. نظر به موارد مطروحه، شبکه‌های اجتماعی تاثیر زیادی در بروز جرایم در بین جوانان دارند.

پیشنهادات

راهکارهایی که جهت جلوگیری از مسائل مذکور وجود دارد شامل:

۱- فرهنگ سازی

یکی از دلایلی که ما استفاده درست از برخی وسایل را نمی‌دانیم فرهنگ اشتباهی است که برای ما درونی گشته است و نمی‌دانیم که هر وسیله‌ای جدید که وارد جامعه می‌گردد باید کاربرد آن در مواردی باشد که برای اجتماع و مردم سودمند است و همیشه به دنبال سرگرمی و جاذبه نباشیم و جذابیت را فدای منفعت نماییم باید از طریق رسانه‌های جمعی فواید اینترنت و کاربردهای آن آموزش داده شود و تشویقشان نمود که در عوض صرف نمودن ذهن‌شان به کارهای بیهوده به مسائل علمی و شکوفایی جامعه توجه کنند و از نعمتهای

خدا بهترین استفاده را انجام دهند و از لحظه لحظه زندگی شان بهترین بهره‌برداری را کنند و قدر ثانیه‌هایی که می‌گذرد بدانند و از این مسئله غافل نگردند که هر ثانیه عمر هیچ بازگشتی نیست.

۲- آموزش خانواده

همه ما واقف هستیم نخستین مکانی که آدمی فرهنگ می‌آموزد خانواده است و تأثیری که خانواده بر فرد می‌گذارد غیرقابل انکار است لذا در شکل‌گیری شخصیت فرزندان پدر و مادر می‌توانند نقش مهمی داشته باشند و در صورتی که با آموزش درست و همچنین با شکل‌گیری محبت و عواطف به فرزندان و مهیا نمودن سرگرمی‌های سالم برای ایشان و کنترل صحیح فرزندان خود می‌توانند از جذب ایشان به امور گمراه‌کننده و انحرافات جلوگیری نمایند و نیازهای جوانان را به نحوی برطرف کنند و نظیر یک دوست برای فرزندان خود باشند که ایشان فرصت فکر نمودن به سرگرمی‌های کاذب را نداشته باشند و در صورت اطلاع به ایشان بیاموزند که هر وسیله‌ای چه کاربردهای سودمندی دارد.

اگر کانون خانواده دوستانه و گرم باشد و احتیاجات عاطفی فرزندان را به درستی تامین گردد و افراد خانواده تلقی نمایند که پدر و مادر برایشان دوست می‌باشند و مشورت با ایشان سبب خوشبختی شان می‌گردد و هیچ زمان به دنبال محبت و عشق در اینترنت نمی‌شوند.

۳- حضور ملموس بسیج در فضای مجازی

بسیج باید با استفاده از امکانات و نیروی انسانی عظیمی که در اختیار دارد نسبت به برنامه ریزی برای جوانان این مرز و بوم و ترویج فرهنگ اسلام ناب محمدی و جلوگیری از ترویج اسلام آمریکایی، مبادرت کنند و با تشکیل گروه‌های فنی و علمی مبادرت به راه اندازی وبلاگ‌ها و سایت‌های اسلامی، علمی پردازند و بسیج می‌تواند به مثابه یک نهاد فرهنگ ساز در شهر، نسبت به فرهنگ سازی در سطح شهرستان اقدامات مقتضی را انجام دهد.

به نظر می‌آید مسئولان و تصمیم‌گیران و سیاستگذاران برنامه‌ها و شبکه‌های اجتماعی نقش اصلی را در این حوزه بر عهده دارند. برنامه‌یزان با کنترل صحیح و جلوگیری از ایجاد سایت‌های مبتذل و ایجاد سرگرمی‌های مناسب برای جوانان به بهترین شکل می‌توانند مانع انحرافات گردند. شایسته توجه است که تنها کافی نیست که از معایب یک پدیده فراگیر صحبت نمود بلکه لازم است با توجه به شرایط فراگیر شدن و ناگزیری استفاده از آن، اقدامات موثری در بهره‌گیری صحیح از مزایای آن صورت داد.

فهرست منابع

الف - منابع فارسی

کتاب:

- اکبری، ابوالقاسم، (۱۳۹۰)، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات رشد و توسعه.
- انزالی، امیراسعد، (۱۳۸۹)، جرایم کامپیوتری و شبکه های اجتماعی، انتشارات بهنامی، تهران.
- دورکیم، امیل، (۱۳۸۳)، قواعد روش جامعه شناسی، ترجمه علی محمد کاردان، چاپ ششم، دانشگاه تهران.
- زواره، صالح، عزیزی، پوریا، (۱۳۹۵)، بررسی عوامل موثر اجتماعی و خانوادگی در بزهکاری اطفال و راهکارهای پیشگیری از آن، سال نهم، شماره ۳، چاپ ۳۰.
- ستوده، محمدرضا، (۱۳۸۹)، تحقیقات مقدماتی در جرائم سایبری، چاپ اول، انتشارات جنگل، تهران.
- سید تاج الدینی، علی، باخدا، قاسم، (۱۳۸۹)، صیانت و پیشگیری، چاپ اول، انتشارات نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، معاونت آموزش ناجا، تهران.
- شیرزاد، کامران، (۱۳۸۷)، جرایم رایانه ای، چاپ اول، نشر فراگیر، تهران.
- صفوی، امان الله، (۱۳۸۸)، تئوری های انحراف و رشد آموزش علوم اجتماعی، انتشارات آموزش و پرورش، تهران.
- فرجاد، محمد حسین، (۱۳۸۳)، آسیب شناسی و کج روی های اجتماعی، قوه قضائیه، تهران.
- گسن، ریموند، (۱۳۹۲)، مقدمه ای بر جرم شناسی، ترجمه مهدی کی نیا، انتشارات مترجم، تهران.
- محمدی اصل، عباس، (۱۳۸۵)، بزهکاری نوجوانان و نظریه های انحراف اجتماعی، چاپ اول، تهران.
- مرشدی زاد، علی، (۱۳۹۲)، ظرفیت های فراروی جهان اسلام در فضای مجازی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه امام صادق و پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، تهران
- مرشدی نیا، رضا، (۱۳۸۳)، جرایم رایانه ای، چاپ نخست، نشر گنج دانش.
- معظمی، شهلا، (۱۳۸۸)، بزهکاری کودکان و نوجوانان، چاپ اول، تهران، دادگستر.
- میرمحمدصادقی، حسین، (۱۳۸۱)، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ دوم، نشر میزان.
- نجف قلی نژاد، اعظم، حسن زاده، محمد، صادق زاده، (۱۳۹۰)، دنیای مجازی: امکانات، قوانین، روش ها و ابزارهای ارزیابی، چاپ اول، انتشارات کتابدار، تهران.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، (۱۳۹۰)، دانشنامه جرم شناسی، چاپ دوم، انتشارات گنج دانش، تهران.

مقالات:

- انصاری پور، آریا، فرمانی، خسرو، (۱۳۹۸)، فضای مجازی و رابطه آن با جرایم جوانان و نوجوانان در ایران، ششمین همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران.

- پاک سرشت، همان، (۱۳۸۵)، مصرف اینترنت در سبک های فراغتی جوانان تهرانی، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال دوم، شماره ۲.

- دزیانی، محمدحسن، (۱۳۷۳)، ابعاد جزایی کامپیوتر و جرایم کامپیوتری، خبرنامه انفورماتیک، شورا عالی انفورماتیک کشور، شماره ۵۸.

- زمانی و بهرام لو، (۱۳۸۶)، ترجمه کلاهبرداری در حقوق تطبیقی، مجله قضایی و حقوقی دادگستری.

- شکری، بهرام، (۱۳۸۸)، مقایسه جرم کلاهبرداری سنتی با جرایم مربوط به فضای مجازی در حقوق ایران، ماهنامه شماره ۷۶.

- صابریان، علیرضا، خالصی، امین، (۱۳۹۷)، پیشگیری از بزهکاری جوانان و نوجوانان در فضای مجازی، اولین همایش ملی جهانی سازی حقوق کودکان و نوجوانان از دیدگاه حقوقی و روانشناسی، مشهد.

- صادقی فرد، مهدی، (۱۳۹۴)، عوامل اجتماعی موثر بر گرایش نوجوانان و جوانان پسر به بزهکاری و راهکارهای پیشگیری از آن، فصلنامه علمی ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم، سال شانزدهم، سال پنجم.

- عالی پور، حسن، (۱۳۸۳)، کلاهبرداری ناشی از جرایم مربوط به فضای مجازی، مجله حقوقی، شماره ۵۳.

- گسن، ریموند، (۱۳۷۶)، روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۰، ۱۹.

- معظمی، شهلا، (۱۳۸۶)، پیشگیری جرم شناختی، سال اول، فصلنامه پژوهشی تحلیلی و آموزشی مجد، تهران.

- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۷۷)، پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله امنیت، شماره ۲۵ و ۲۶.

- نیازپور، امیرحسین، (۱۳۸۹)، سرعت بخشی به فرایند کیفری: ساز و کار برای پیشگیری از بزهکاری، ۲۸ (۱۲)، مجله پژوهش حقوق و سیاست.

ب- منابع انگلیسی:

- Baerveldt, C, Rossem, R, V, vermande, M, & weerman, F, (2015), students Delinquency and correlates with strong and weaker Ties, A study of students, Networks in Dutch High schools, connections 26 (1).
- Chung, H, L & Steinberg, L (2006), Relations Between Neighborhood Factors, parenting Behaviors, peer Deviance and Delinquency Among serious Juvenile offenders, Developmental psychology, Vol 42, No 2
- Deborah, Christie, (2008), Clinical review: ABC of adolescence development.
- Family safe Media, (2005), statistical Report of Nation Research council Report, us
- Gunuc, s, Dogag, A, (2013), the relationship between Turkish adolescents internet addition, their perceived social support and family activities. Computer in human Behavior.
- Hamill, J, (2008), internet porn encourages teenagers to have sex early, Sunday herald.
- Lu, X, watunabe, J., Liu, uji, M, shono, M & kitamura, T, (2011), internet and mobile phone text- messaging dependency: fator structure and corretation with dysphoric mood among japanes adults, computer in Human Behavior.

